

Ex libris
Josep Fontana

Conferències

den Jaume Brossa

Ateneu Barcelonès

6 i 27 Novembre 1906

EL NACIONALISME

EN L'ART I EN LA LITERATURA

Lo que es, val i representa l'idea de nacionalitat se sent sobre tot quan un s'interroga sobre'l llaç que'l lliga al propi país. La tradició estableix, més o menys arbitrariament, fronteres espirituals entre pobles i races: molts creuen que un home rares vegades arriba a compenetrar-se ab una nació estrangera, essent quasi impossible, mitjansant la reflexió, conèixer el moll d'un poble diferent d'aquell al qual un pertany. Pera veure tots els aspectes del problema s'ha d'haver passat llarg temps fòra de la terra on s'ha nascut: allavors poden analitzar-se totes les idees i sensacions que la realitat ha suggerit an el ser que ha pres el seu jo com un camp d'experiencies. Pera nosaltres, el primer fet, i no'l menys important, es que, pera certs catalans, Catalunya's presenta de diferenta manera segons se viu dintre o se la veu desde fòra. Els patriotes incondicionals, els absolutistes del sentiment, diran que això es impossible; que, quan aquest se té ben arrelat, augmenta en relació de la distància en que s'està de l'objecte estimat. M'es difícil creure en lo absolut del sentiment patriotic; però a l'exposar aquest relativisme no'm fixo en la qüestió també relativa de l'extensió kilometrica del propi país, no: això no té cap valor pera aquell que vulgui estudiar el problema desde una certa altitut. Tampoc tenen raó's que combaten el nacionalisme català calificant-lo pitjorativament d'*amor a la patria chica*, puix el sentiment del patriotisme no interessa segons la dimensió del terrer que serveix de base a una patria, sinó a l'in-

tensitat del llac que ella crea en els seus fills. Però lo que'm preocupa a mi, en tant que home i català, es el contingut, el nucli ideal que pot haver-hi en el terme nacionalisme, descartant tota consideració política. Jo'm proposo, doncs, estudiar l'expressió intel·lectual sistemàtica de la fracció d'humanitat que neix, se cria i s'educa a Catalunya; de manera que no es el meu intent fer l'apologia nacionalista, ni un ditirambe ab aparato sociològic, sinó una exposició d'estètica humanista. Existeix una humanitat catalana que's manifesta baix certes formes de sentir i de pensar; els partidaris de les reivindicacions catalanistes l'engloben en el mot genèric de nacionalisme; jo prenc aquesta denominació arrencant-la de l'esfera purament política per sotmetre-la a una crítica que'm porti a esbrinar en lo català lo que baix lo característic representa lo etern i universal.

Els patriotes fervents no han d'esperar de mi una oda sobre'l fonament del nacionalisme artístic i literari. Tindrè, sí, de parlar de certes teories que viuen en llibres i ambits, teories que són els sustentaculs ideals de la concepció nacionalista de la societat; però ho faré sense estrafer-ne cap. No obstant, no crec que la meua crítica pugui ésser ben imparcial. L'imparcialitat es una *trompe l'œil*, com diuen els francesos. En això de la serenitat de judici passa com ab l'il·lusió del lliure arbitre: quan un home *vol, desitja* una cosa, ja no es lliure, sinó que està sotmès a tal volició o desig. Així mateix, quan un home pensa quelcom després d'una reflexió detinguda, se creu que ha escullit el pensament exacte i verdader: doncs, sense adonar-sen, lo únic que ha fet ha sigut adoptar aquella idea que fatalment era més lògica ab el seu ser. El famós postulat de Descartes: «Penso, doncs existeixo», ha sigut el punt de partida, sota la forma aparent de l'independència racional, d'un error considerable que ha pesat sobre l'intel·lecte filosòfic dels temps successius, impedit-lo de sortir de la tutela teològica, puix ha fet creure a l'humanitat cultivada que'l pensament era l'origen de l'existència universal. Aquí està la base del culte de la raó durant el segle XVIII, el que ha fet fer tants zig-zags al pensament durant el segle XIX. ¡Quant millor no hauria sigut la seva orientació si'l món pensant s'hagués penetrat de la profunda veritat que entranya la paraula del gran Condillac quan digué!:

«Lo mateix quan ens eleuem al cel, parlant metafòricament, que quan baixem a l'abím, no sortim mai de nosaltres mateixos, i mai veiem altra cosa que'l nostre pensament.»

Lo que segueix, doncs, es l'expressió de tal com jo veig el problema del devenir de l'intel·lecte català, segons se manifesta

en les seves formes viventes. No pretenc ser el depositari de la veritat, ni aspiro a cap proselitisme; però crec que no s'ha d'oblidar que'l suprem anhel de l'escriptor es fer el bé (encara que sigui a martellades) an els seus concitadans.

El fet dominant de la nostra època es la mort de les escoles. La necessitat de creencia, anclada tant fonament en l'ànima humana, ha fet evolucionar els objectius i principis que tenien per missió satisfer aquell prurit. L'home ha sigut com l'esquirol que s'hagués fet la gavia ell mateix. Era igual que'l nen que, després d'haver construït un ressort enginyós per a una joguina, ho hagués oblidat completament i s'hagués suggestionat que aquell objecte que'l delitava era un regal que li havien portat els reis. La crítica humana lluitant ab l'il·lusió ha fet una reconquesta que es la més poemàtica que existeix. Ens hi perdem en eixa història de religions, d'heretgies i de filosofies, quan volem esbrinar el treball de tira i aflixa que la voluntat de l'home ha anat fent per a obtenir un petit nombre de veritats que'ns deixin dormir sense mals somnis metafísics. Però es curiós com l'espectre de la creencia apareix continuament i s'apodera de les intel·ligències baix les formes més variades, pintoresques i aparentment racionalistes. En veritat serà sempre patrimoni d'una minoria petitíssima'l tenir l'esperit crític indispensable per a distingir i separar la creencia i la raó. Parafrasejant lo dit per en Condillac, un arriba a pensar que la fè en quelcom fóra de nosaltres i la visió fatal i continua del propi pensament són les dues formes d'una mateixa llei psíquica: la primera d'acció expansiva, la segona d'inhibició i de negació. Cada home es un resum de l'humanitat: segons el moment, surt l'acció afirmativa o l'ascensi negadora, puix ha d'haver-hi entre'ls dos pols del nostre horitzó moral la mateixa relació que existeix entre l'aurora i el cap-vespre: cap d'ells termina res, sinó que són dues modalitats d'un etern recomençament.

Colocat en aquest punt de vista, em demano si no hi ha una latent contradicció en la manera de posar el problema tal com queda enunciat en el començament d'aquest treball, es a dir, potser tot lo que constitueix l'entrellat d'una vida psíquica nacional es quelcom misteriós que escapa a l'anàlisi, i qui sab si resulta un argonautisme en el fons de l'occeà voler passar pel cedaç de la crítica una quasi entelequia que se sent, se vibra ab ella, però que es irreductible a metodes i fórmules.

La subjectivitat que revela un aforisme com el de Condillac dona la raó an els que veuen tal antinomia; però la revolta intel·lectual, davant dels impossibles que presenta'l misteri de la vida, respon: «No hem per això d'abandonar cap font que'ns dugui a una aproximació de la veritat, mentres la corrent sigui

clara i cristal·lina. Per això tots els aventatges d'una crítica objectiva tenen d'esser contribuents poderosos a establir la gamma de veritats a la qual aspira'l nostre esperit. Així, doncs, malgrat el fatalisme subjectiu a que'ns condemna la filosofia contemporània, un se llença a l'observació de tota classe de fets susceptibles d'il·lustrar-nos sobre lo que desitgem conèixer, encara que la relativitat del coneixement ens suggereixi un cert excepticisme i desconfiança. L'insolubilitat d'aquest problema, el major de la filosofia moderna, ens obliga a passar per sobre d'aitals antinomies. Doncs, m'ocuparé després, no de principis filosòfics, sinó de mètodes i lleis que'ns menin a explicar els fenòmens de la persistència de l'heretatge moral d'un poble i l'amor baix forma literària i artística envers lo que constitueix son patrimoni. Però fins en aital esfera més arran de terra tindré d'oposar els xocs dels nihilisme contemporani enfront de sistemes que han volgut explicar el com del devenir d'una raça, intencions que no han triomfat del tot i que jo coloco de bones a primeres en la fila de la mort de les escoles de que parlava fa poc.

Tots sabeu que durant una trentena d'anys la famosa teoria den Taine sobre'l moment, el medi i la raça, ha sigut la clau pera explicar la producció de l'obra d'art i de literatura. Aquella teoria ha donat la volta al món, ha tingut tant d'èxit, que en tots els països els crítics se n'han servit pera analitzar tota mena de treballs. Obtingué prosélits i entusiastes en tots els bandos i escoles. A França'l mètode aquest va proporcionar l'estètica al naturalisme, perquè la generació den Zola digué: «Si l'home es el producte del medi físic i social en que viu, estudiem aqueix ambient i les figures literàries sortiran totes fetes com els bolets sota la molça. El procediment s'ha aplicat no solament a la crítica literària, sinó a l'història dels pobles. Doncs bé: aquesta teoria, sinó es del tot falsa, es tant incompleta, que es fer-li gran favor posar-la en la llista d'aproximacions fluxes de la veritat. Seria necessari aduir una munió d'arguments que he trobat arreu i que'm servirien pera demostrar l'inexactitut del mètode den Taine; voldria fer-ho, perquè pera molts ha de resultar irrespectuós voler esmenar la plana a un esperit superior que ha tingut tanta influència a Europa, i d'una manera especial en l'intelecte català. Tots deveu saber que la crítica den Taine ha donat l'abast de la primera matèria a la major part d'escriptors i pensadors catalans dels ultims vinticinc anys. Tots els que estaven pertorbats per l'inquietut que semblava la lluita entre l'espiritualisme i el materialisme, trobaven en la filosofia den Taine un racer que'ls oferia una certa estabilitat ab base científica. Se considerava com la des-

coberta d'un tresor benaurat el fet de que un home de gran clarividència i d'instrument crític profund hagués trobat que'l mètode seguit en les ciències experimentals podia esser aplicat a l'estudi dels fenòmens de la vida moral.

En veritat, era realment seductor que un dels caps millor amoblats del segle darrer hagués encertat la forma clara i suggestiva que havia d'explicar les lleis aparentment inflexibles que produeixen una moral, una literatura, una filosofia i totes les demés manifestacions superiors de l'humanitat. En Taine va defensar meravellosament el seu mètode, i quan li deien que ell creava un nou sistema, se redreçava energicament i protestava, afirmant que un mètode no es un sistema. Tenia raó: el primer es un camí pera anar a la veritat; el segon es el carceller, i a voltes el sepulterer, de la veritat. Però allí on jo afirmo la meua negació, això es, que'l mètode den Taine es una il·lusió, es en aquest fet: pera mi, ell es un esperit apassionat que, com tots els homes imaginatius, s'ha construït una concepció del món i de la vida, i fabrica un mètode pera defensar la propria espectació. En Taine era la resultant d'una serie de volers, predileccions i simpaties. Això li donava'l fonament dels seus prejudicis. Sovint li passava que'l seu mètode no era suficient pera explicar el punt culminant d'una història literària, com ho es en Shakespeare. Un altre abús de la seva crítica, basada sobre una petició de principi, consistia en que, volent fer de l'estudi d'una literatura l'explicació quinta-essenciada del devenir de l'ànima d'un poble, tots els fets que contradieien lo que ell volia demostrar els deixava de banda o no'ls concedia l'importància que intrinsecament ells tenien. Un exemple: an ell li semblava que en Byron es l'expressió eminent que l'ànima saxona ha tingut en el segle XIX, i quan se troba ab el fenomen Shelley, ben superior an en Byron i representant quelcom més universal, més etern i més profund, en Taine en parla breument i passa de llarg. Per què? Perquè en Byron, tenint certes condicions tradicionals i arran del poble en que ha nascut, li serveix admirablement pera la defensa del seu mètode de psicologia d'una raça a través d'una literatura. Aquest prejudici, que falseja la crítica d'una història (tot i reconeixent la magnífica arquitectura de l'obra den Taine), el trobem en tots els seus estudis sobre Grecia, Italia i els *Orígens de la França contemporània*. Es de deò sorprenent veure un home tant ric d'intel·ligència esforçant-se en subjectar la vida i la veritat a un mètode que fa l'efecte d'una cotilla de ferro. Diré més: la manera com en Taine va voler aplicar la crítica científica an els fenòmens psíquics, si bé demostra un ingeni seductor, evidencia una vegada més, malgrat totes les apariències, l'impossibilitat de

donar a l'estudi de l'art i de la literatura l'armatoste d'experimentació i d'inducció que s'empleia en la ciència.

Arribo a la conclusió següent, de la que estic fermament convençut: no existint veritats literàries, no puc admetre l'aplicació de la ciència a l'estudi dels fruits de l'imaginació. Això, que a mi'm sembla una veritat, me permet fer una crítica d'una gran part de la literatura del nostre temps que ha estat inficionada pel metode den Taine, i que, introduint el determinisme científic com a contingut de l'obra literària, volia donar l'impressió directa i exacta de la vida. Això ha sigut un error tant gran, que l'edifici del naturalisme literari està enrunant-se considerablement per haver comès el mateix abús den Taine, això es, subjectar la vida a una petició de principi. Ara bé: a la meua afirmació de que no existeixen veritats literàries i de que l'art i les lletres no són més que'l jòc de les facultats de l'esperit, he d'afegir que l'obra de l'imaginació no es pas principalment l'expressió d'un estat social. Si no hagués d'esser pesat, citaria casos ben expressius en que la literatura ha manifestat un estat d'ànima ben diferent d'aquell en que estava un país o nació. Això ve a provar que, essent la poesia i l'art l'eflorescència d'una individualitat, sols es representativa en quant aquesta pren elements psicològics dels homes que viuen entorn seu; però tot lo que sigui subjectar el quadro d'una literatura a l'afirmació d'un aspecte pintoresc de l'existència, serà empètir l'obra creada.

Així mateix jo crec que quan se van restaurar els Jocs Florals sobre'ls treballs forçats de la patria, la fè i l'amor, si d'un costat semblaven una protesta afirmativa, en cambi van aixelar tant l'imaginació, que s'ha tardat quasi mig sigle a fer compendre a la gent catalana que la literatura de la terra tenia una missió més important que cantar el passat, les creencies dogmàtiques i l'amor en forma convencionals. Els efectes palpables del caracter restaurador i, per lo tant, arqueologic que la literatura cigalera posseïa, els trobem en que, com més se feia recular la font de l'inspiració, més s'allunyava de l'element humà. Es una cosa curiosa que, com més patriòtica, creient o sentimental la nostra literatura's tornava, menys humana, menys universal, menys substanciosa esdevenia. *L'Atlantida* representa ben bé la suplantació de lo humà per lo diví encarquerat. A mi'm fa l'efecte d'un paroxisme retoric aquella absorció del tresor inagotable de delíris i passions humanes per déus representant forces, encarnacions que no poden parlar ni al nostre cor ni al nostre cervell. L'ausència d'humanitat ressalta en la literatura catalana restaurada, que un se pregunta si les dugues o tres generacions de poetes i escriptors que'ns han

precedit en aquesta terra estaven cecs o havien romput les fibres que vibren al contacte de la realitat. Se'm dirà que l'interès superior de la personalitat historica de Catalunya exigia aquella restauració arqueologica, pera donar una base de tradició al desvetllament de la terra en tots els dominis. Estroncada la nostra genealogia intel·lectual, al reconstituir el passat com reflexe literari, se produí'l fenomen a que he aludit: de que molt sovint una literatura es l'extrem oposat a l'esperit de la societat que la crea.

He d'afegir que quan vingué la moda romantica a Catalunya, agermanada ab la restauració de la literatura propria, ja feia vint anys que havia sigut condemnada pels Goethe, els Balzac, els Stendhal, els Merimée; de manera que durant els trenta anys subsegüents se va rumiar un romanticisme intensiu, ab la característica de que, de totes les restauracions del sigle passat, la de Catalunya es la més accentuada de mitgevalisme. La nostra restauració, pretenint esser una veritat literària, era més aviat una negació consumptiva, una estagnació, en quant s'oposava a una altra apariència de veritat: a la comprensió de l'ànima contemporània. An aquesta contradicció entre la vida catalana i la literatura restaurada's deu l'esterilitat de les nostres lletres pera arribar a crear tipus forts, rics d'esperit o de passió, representatius, *a fortiori*, del poble d'ont han sortit o que'ls ha donat la primera materia, i que són els encarregats de l'expansió d'una literatura. Quan, anant pel món, un home cultivat demana a un català modern quins són els caracters distintius de la literatura catalana i quins blasons ella aporta a la formació de l'ànima europea, el més optimista i entusiasta ha de confessar que, excepte algunes obres mestres d'efusió i tendresa, de reculliment nostalgic, les nostres lletres no contenen eixa humanitat plastica, removedora, de sers d'una peça o de facetes variades, d'impulsió volitiva o de riquesa psicològica complicada. Si existissin eixes creacions literàries, elles formarien les embaixades espirituals de Catalunya, puix tindrien la missió de fer conèixer al món pensant el moll de l'ànima catalana. Pera Europa, aquesta no té cap realitat: sols els que'ns consideren com un poble de marxants hi veuen una varietat mediterrània de la sava oriental que jeu en el terror de la península iberica. I es que si, baix el punt de vista de l'activitat, ens diferenciem de la raça castellana, en el domini cerebral no'ns en allunyem tant com molts catalanistes creuen. Som practics i materialistes en la conquesta del pa de cada dia, però en l'espectació del món, si bé no participem de l'esperit introspectiu del castellà, no tenim tampoc les qualitats de crítica i sensibilitat que floreixen en les races superiors d'Europa.

El català rebutja l'inquietut que naix de l'excessiu *ensimismamiento* que ha distingit al poble castellà; però, en lloc de mirar de fit a fit el per què i el com de l'existència, se deixa caure en un dogmatisme groller i acomodaticí que li estalvia l'esforç intel·lectual. Se diria que sobre Catalunya, per mor d'un fenomen físic no estudiat encara, pesa una depressió que priva an el català de trobar la via dreta pera anar al terme de lo que ell ambiciona. Som un poble ple de contradiccions, sense equanimitat. Encara que no sigui'l meu intent avui fer la psicologia del poble català, permeteu-me que us citi de passada una d'eixes contradiccions que ressalta de la vida moral de Catalunya desde fa vinticinc anys; la podem citar entre nosaltres, sense necessitat d'acostar-nos a l'orella: som un poble de rebels agenollats, en lloc d'esser un poble que camina de cara al sol. Els catalans són prosaics en la vida real i són esplendits d'entusiasme líric en política; però'l seu lirisme té'l segell de tot lo que troba la finalitat en sí mateix, no es l'expressió d'aquella força que es filla de la confiança en el propi dret. He conegut irlandesos, polacs, hongars, noruegs, tirolesos, finlandesos, gent que treballava pera l'obra social de la reconstitució del seu poble, però cap d'ells creia que'l seu problema fos insoluble, per grans que fossin els obstacles. Per la llei de la solidaritat entre tots els fenòmens polítics universals, tots els problemes que ha tingut de resoldre Catalunya li vingueren imposats de fóra, per la força dels aconteixements: no era ella mateixa que'ls plantejava; però així com en molts altres pobles l'esperit nacional estava amatent pera la lluita, de la que sortia una afirmació, nosaltres, practicant la política predominantment defensiva, estavem sempre dividits, tant fratrícides i recelosos com els demés espanyols.

Paralelament he de senyalar que, quan un poble està suggestionat per l'idea de la conservació d'una nacionalitat més o menys imaginària, corre'l perill de consumir-se en aquesta auto-contemplació, oblidant la substància de lo que més tard pot procurar-li'ls atributs pera afiançar aquella nacionalitat. Ja sé que'm direu que un país que ha tingut un passat esplendit en els dominis de l'idea i de l'acció, no pot flaquejar davant dels temps nous. M'apresso a respondre que lo que tenim de fer es predicar a tots els catalans sentimentals que l'ànima de Jaume *el Conqueridor* no'ns ha d'interessar com l'ànima contemporània, i que'l concepte que en Ramon Llull tingués de l'existència no pot tenir l'interès palpitant que posseeix el món i la societat ab els quals ens freguem i que'ns donen les emocions més fondes. Si cada país modern s'esforcés a restaurar el passat i a subjectar la seva visió de la vida en els sistemes creats pels

cervells d'altres epoques, seria un espectacle ben trist el que oferiria l'humanitat, puix seria una necropolis d'intel·ligències. Pera mi la veritat no està en conservar la tradició, sinó en corretgir-la i en millorar-la. Les generacions que no tenen d'afegir res al tresor patrimonial d'un poble passen inapercebudes en l'història.

En el moment present crec que an el nacionalisme, com a font d'inspiració, l'ha de substituir l'universalisme. No es lo exterior i característic d'un poble lo que queda a través de l'obra d'art i de pensament, sinó allò en que, baix la closca ètnica, palpita lo que es patrimoni de tots els homes. Una prova evident de lo dit la trobem en fets significatius com els següents: es una raresa que un moviment polític o patriòtic o social dongui lloc a la creació d'un art i d'una literatura verament superiors. Jo no conec cap obra mestra inspirada per la Revolució Francesa ni per les sotragades polítiques del segle passat. El tant renomnat nacionalisme que ha renascut a França durant els últims deu anys no ha produït res en fet de bellesa.

Per altra part, pera il·lustrar lo que dic, us citaré un exemple de la nostra inferioritat en força productriu d'art de valor universal, i es el cas de la missió d'una artista lírica catalana de talent, la Maria Gay. Tots sabeu que fa alguns anys ens delitava ab l'interpretació emocionant de les cançons catalanes, antigues i modernes, totes elles ab un segell pronunciat del terror català. Se n'anà a revelar al món artístic de París i d'altres centres europeus aquell tresor secular i casolà (jo sé que alguns iniciats el saborejaren), però l'artista tingué de convence-s tot seguit de que'l perfum d'aquella musica s'evaporava al tramontar els Pireneus. I pera esmerçar el seu talent l'artista catalana, renunciant an aquella interpretació, trobà que la seva ànima fogosa encaixava ab el personatge de gran relleu, d'ànima que fa por, que tot el món coneix ab el nom de Carmen, l'heroïna de Merimée i Bizet. Pera mi això vol dir que la musica catalana autoctona es una flor boscana que no pot sortir del terror en que ha crescut perquè es massa fluixa i trencadissa.

An aquella mania d'exaltar la simplicitat tosca i primitiva d'aquests sers que llauen la terra catalana ab llagrimas, se deu la producció d'un art infantil, ploraner, d'idili insubstancial i sense cap interès. ¿No trobeu que resulta comic que a nosaltres, ciutadans que volem fer de Barcelona una metropoli moderna, ambiciosa, complicada i agressiva, se'ns vingui ab rondalles i cançons en que's canten els amors encantats d'una pastoreta i un porqueirol? Deixem aquest art pera la gent de montanya que en llargues vetlles d'hivern, esgranant blat-de-

moro a l'entorn d'un pessebre, o bé en aplecs enquadrats per la Naturalesa esquerra, dona expansió a la seva sensibilitat ab aquestes formes d'art primitiu. L'home modern no's pot satisfer ab elles, i tenim de fer lo possible pera que'ls catalans siguin aptes pera saborejar un art musical com el que han produït homes grossos d'altres països.

De passada he de dir que així com el gran Wagner ha sigut el major instrument pera que s'acostessin l'ànima francesa i l'ànima alemanya, així mateix, pera la reconstitució de la nostra Catalunya, l'estètica wagneriana i l'obra de Beethoven faran molt més que la conservació d'aquest art rudimentari, a propòsit pera una sensibilitat infantil. El fet de que'l paper de Catalunya en pintura sigui superior al que fem en la música es degut a l'atrevidesa que caracteriza a les noves generacions d'artistes catalans. La virilitat que alguns d'ells demostren es una expressió eloqüenta del caràcter català, en el qual coexisteix l'aspror de la forma junt ab la sensibleria ploranera, la manifestació de lo segon essent patrimoni de la nostra pueril música popular. Si jo hagués de fer un esquema de lo que crec que hauria d'esser el fonament de les relacions entre l'intel·ligència catalana i la realització de l'obra política i social que hem començat, diria: «Catalunya serà moderna, oberta, de mentalitat lliure, sinó sa vida, com nacionalitat, no tindrà raó d'esser. Catalunya ha d'esser un port franc de l'esperit i ha d'obrir les seves fronteres a la penetració pacífica de lo més gran que hagin fet França, Anglaterra i Alemanya. Els escriptors i pensadors tenen d'esperançar les seves ambicions intel·lectuals: han d'encarar-se ab el món i ab la societat, convertint-se en els seus comentaristes desvergonyits. Aquells que sostenen una determinada tradició catalana no tenen cap dret a oposar-se a que les imaginacions discolos, aquells sers que ells mateixos s'han considerat com els fills prodics de la Catalunya pairal, proclamïn el fons de la seva personalitat, el ferment de la seva inquietut i la necessitat de la seva revanxa, sense que ningú pugui llançar anatemes de si s'està dintre o fora de la casta.

Ultimament s'ha donat el cas de que dos crítics d'art, gelosos de la tasca respectiva, s'hagin disputat apassionadament sobre orígens i atribucions d'obres de l'art clàssic català. Jo trobo això bastant pueril i passat de moda, puix me sembla que lo més important, més que la procedència d'un art, es la seva manera d'esser, la seva fesomia, el seu caràcter, els seus medis d'expressió. Tal manera crítica fa l'efecte de subtilèses teològiques que empetteixen el món de la bellesa. Tot ve de tot arreu. En l'història de l'esperit humà hi ha una espècie

d'ondulació universal. Molts meridionals entusiastes de Shakespeare que presenten a Hamlet com l'expressió sintètica de l'ànima nebulosa del Nord, ignoren que, segons l'autor danès primoeval Saxus Gramaticus, el primer que parla de la llegenda del suposat príncep de Dinamarca, el drama d'Hamlet passà en una família romana de la decadència: i, si's té present el concepte que hi havia a Roma sobre la família, se troba molt adequada tal filiació.

Doncs bé: pera enriquir el nostre pensament hem de furejar per tot arreu ont hi hagi saó, i pera combatre l'esterilitat de la nostra literatura hem d'explotar tota l'humanitat. Ens hem de riure dels que'ns parlin de tradició catalana. Si als contemporanis del Greco'ls haguessin dit que quan Espanya ja no comptaria com a nació, i quan el poble, soterrat en una misèria moral cultivaria un fanatisme buit i cauria en aquell fang del regne de Carles IV, havia d'aparèixer el pintor més entremaliat que ha existit, el gran Goya, el qual se riuria de tot el planeta, i que faria una obra d'art plena de cinisme, els tradicionalistes del segle XVI haurien respost que era impossible. Escoles i principis són les muralles antipàtiques que la vida espontània destrueix continuament.

El fet de que Catalunya hagi sigut tinguda com un poble de marxants i botiguers ha suggestionat an els catalans mateixos i els fa creure que no era possible que la terra posseís una riquesa psicològica necessària pera fecondar una literatura forta, masclé i major d'edat. Lo més hermós de la protesta actual de Catalunya contra l'inèrcia de l'Estat espanyol no es l'acció política, subjecta a va-i-ves, sinó l'afirmació de que les novelles generacions catalanes són el llevat d'una polaritat intel·lectual nova que s'aparta igualment de la tradició espanyola i de la tradició catalana. Perquè quan jo'm demano ab defici'l per què de la tristor i l'inquietut que s'irradia dels catalans, jo no trobo altra explicació que la següent: Catalunya té l'anyorança d'una societat. Fixeu-vos en aqueix fet, que tots hem pogut estudiar. Els catalans no han pogut crear una societat catalana ab verdaders atributs patrimonials en el domini de l'esperit, i lo més significatiu de l'hora present es l'anhel d'arribar a una integració moral, base indispensable pera fer una pàtria intel·lectual ab arrels fondes. La necessitat d'expansió que sent el català modern se troba ben representada en un mitu wagnerià, en el tipu d'Elsa, que, segons el mateix Wagner, representa l'aspiració del poble envers la justícia, lo qual potser es l'origen etic de totes les antigues religions. Jo considero com una de les manifestacions més elevades de l'ànima catalana moderna aquesta protesta contra'l fet de que la raça

iberica hagi condemnat al poble català a viure en un egoisme de tribu, lo que precisament es la linia dominant en la fesomia moral dels pobles peninsulars.

Nosaltres ens allunyem d'aqueix esperit mesquí i raquitic que havia empetitit l'horitzó moral de la raça. Al fer explosió la voluntat de Catalunya, sols quan estigui nodrida d'un pensament aixamplat i universal, podrà conquerir una nacionalitat efectiva. Aleshores resultarà potser que'ls que haurem combatut el nacionalisme ranci haurem donat una fita més fonda pera l'esdevinar de l'intellecte català. Però pera arribar a la nova nacionalitat hem de combatre tots els dogmes religiosos, filosòfics, artístics, literaris i científics, i hem de proclamar ben alt que sols ab el lliure examen l'home arriba a una aproximació de la veritat. Un poeta anglès, Mathews Arnold, definia la poesia: *a criticism of life*, una crítica de la vida. Doncs aquest pensament ha d'extendre-s a tota la literatura. Catalunya no's coneix perquè no's manifesta ingenuament baix el punt de vista intel·lectual: totes les forces ataviques s'han empenyat en disfregar-nos ab vestiments antics, de manera que nosaltres ens-e sentim estrangers a nosaltres mateixos.

De les dugues forces que concorren més poderosament a la sinèrgia moral d'un poble, això es, d'una part la força que ve del baix fons de la raça i de l'altra part l'element cultura, jo prefereixo sempre'l segon, perquè es difícil que un grupu ètnic trobi en ell mateix l'empenta pera conservar-se i enriquir-se, mentres que, si tendeix a obrir-se a totes les influències, es més possible que la seva vida sigui dirable i universal. Mireu, sinó, l'evolució de les idees catalanes desde fa pocs anys: a l'esperit de tribu, de defensa de lo pairal, ha seguit un esplet agressiu que vol extendre-s pel cos esmortuït de la personalitat iberica manifestada baix la convencional unitat d'Espanya. Instintivament, molts intel·lectuals volen oposar als heroès castellans, als Cid, als Loyola i als Quixots, els heroès mediterranis, Jaumes i Peres d'Aragó, Arnal de Vilanova, Ramon Llull. Jo crec que es fer una gran marrada: un nacionalisme ranci no destrueix un altre nacionalisme estantiç. L'expansió de l'esperit català sols pot fer-se mitjansant la creació de tipus nous. Quan el poble d'Israel vivia en continua protesta contra l'imperi romà, els vidents de Jerusalem degueren adonar-se de que Jehovà no desbancaria mai Jupiter, puix essent els dos uns déus nacionals, no hi havia altre medi que crear un heroe literari i religiós, Jesucrist, que, representant l'esperit universal, seria l'arma més poderosa pera destruir la forma tiranica d'aquell temps: foren els cristians els que varen destruir l'imperi pagà més aviat que la barbarie germanica.

El pobre Judes Iscariot era'l representant de l'esperit nacionalista en lo que té de més estret, era'l conco que s'arrapa a l'escó de vora la llar al veure que la volen destruir. Doncs nosaltres hem d'esser respecte a la península iberica quelcom en el genre de lo que fou el poble d'Israel enfront de l'imperi. Un exemple més immediat ens el dona Russia actualment. Desde'ls temps més vells els eslaus han sigut impotents pera crear una civilització propia ab segell fort. Tot lo que aquell poble ha tingut en fet d'organització ho ha tret de l'Occident. Fins el zarisme, que molts prenen com institució asiatica, es degut a influència de les idees llatines. El famós *mir*, el municipi comunista rus, es una copia d'altres pobles, però una copia inferior, sense'l progrés social que hi ha en les institucions similars existents en altres pobles europeus. En Tolstoi no dia res que no's trobi en en Luter, en John Knox i en Rousseau. Quan els esperits clars d'aquí's riuen de personalitats de naci iberica que volen posar de nou en la fornal de la raça un heroe negatiu com el Quixot pera fer-lo encara més sec i absolut, no veuen que nosaltres podem caure en el mateix defecte si restaurem filosofies mitgevals que donarien lloc a una regressió suicida. Està molt bé que les noves generacions vulguin illustrar-se sobre les arrels de l'ànima catalana, però a l'acceptació d'un sistema que pugui emmurallar el nostre esperit ens hi hem d'oposar si volem crear quelcom de nou que expressi'l nostre pas per aquesta part del món, en tant que catalans moderns. Mirant vers l'avenir, superiorisant la limitació que dona'l nombre exigüe de catalans per medi d'una cultura intensiva i armonica, nosaltres podem esdevenir els representants de la civilització europea i regalar-la generosament, si'ns en sobra, an els demés pobles iberics. Però pera tal tasca es necessari aplicar el lliure examen a tot, procurant anorrear la part de la Catalunya ronega que va a remolc de l'esperit modern i que es un obstacle poderosissim al nostre programa, que consisteix en l'enriquiment de la futura ànima catalana.

Perquè estic fermament convençut de que encara que Catalunya hagués obtingut totes les reformes pràctiques que la major part dels catalanistes demanen al poder central, quedaria pera fer la més essencial de la nostra tasca, això es, l'elaboració del català nou, del gentilhom, del ciutadà de l'univers que Catalunya no ha pogut encara crear mai. Quedaria, doncs, pera construir la part més interna de la nacionalitat catalana, part interna que considero com la més substanciosa i positiva arrel de la futura societat catalana, de qual falta tots ens lamentem. En l'evolució general d'Europa se nota'l moviment armonic i hermós que consisteix en que mentres d'un costat se perfec-

ciona i complica l'organització material de l'egoisme, se camina vers una integració social que, tot i respectant l'autonomia suprema de l'individu en el domini intel·lectual, forma una nova moral que, si no us hagués d'espantar, cal·licaria de moral socialista. Com que Espanya es un país sense cap originalitat en fet de creació d'idees, estem condemnats a rebre-les totes fetes d'altres països més afortunats; i resulta ara que en tots els estaments de les nacions modernes, fins les classes més conservadores, han admès que la simpatia social està per sobre de tots els dogmes i de totes les morals. Aquesta preocupació dona una empenta al pensament filosòfic i literari de la nostra època; i si bé la missió de l'art i de les lletres no es predicar ni moralisar, resulta verament ridícul que mentres en la literatura moderna entra de ple l'obsessió de la nostra ànima i del destí humà, aquí molts s'estanquen en fer un art de figures de pessebre.

L'home modern defensa l'indpendència de l'art i de la literatura, però no pot substraure-s a l'influència de l'esperit crític que està dominant la societat civil, en franca i oberta oposició a l'esperit de creencia, que era la basa de la constitució i l'instrument de govern de les societats velles. No hem d'oblidar que lo bo que tinguessin els catalans d'altres temps ja està en nosaltres, ja persistirà sota formes noves: ell ens donarà l'empenta pera esdevenir grans i profons; però hem d'esser energics contra'ls espectres que volen dirigir la nostra vida moral.

En aquest respecte jo pronostico la més ferma però respectuosa intranzigència: tant si la nostra vida es un diposit sagrat, com diu Plató, com si es una escuma ignocenta de les forces cegues de la Naturalesa, hem de sostenir la projecció enfora que a través la nostra mentalitat està fent el món invisible. Som rebelds i al mateix temps esperits afirmatius; pera defensar la nostra afirmació hem d'esser implacables contra cendres del passat. Donem-lo per ben mort, i si, malhauradament, com deia l'August Comte, els morts ens governen, el primer dret dels vius es impedir que resucitin.

ELS CONSTRUCTORS DE NACIONS

La meua conferència anterior sobre *El Nacionalisme en l'art i en la literatura*, ha motivat alguns comentaris i moltes tergiversacions. A fi de que tots els que l'han sentida o llegida o s'han ocupat d'ella no puguin creure-s que obehia a un prurit de singularisació, dono aquesta segona conferència, perquè així podrà respondre a diverses objeccions, aclarir alguns conceptes meus i afirmar una vegada més la meua manera de veure'l problema integral de l'existència de la nacionalitat catalana. Però així com l'altre dia'l meu tema m'obligava a tractar principalment de materia estètica, avui completaré l'exposició de les meves teories parlant no solament de l'expressió artística i literaria de l'ànima catalana, sinó de la seva íntima manera d'esser i de lo que ella conté com força moral i intel·lectual pera donar base a l'afirmació i expandiment d'una nacionalitat. El plan es massa ample perquè comporta'l procés de la nostra vida social. Per lo tant, contra'l meu desig, tindrè de cenyir-me, deixant pera treballs ulteriors les demostracions dels meus postulats.

Començo per repetir que l'esser jo anti-tradicionalista no vol pas dir que negui'l factor tradició en la vida social d'un poble, puix aquest factor es un fet evident. Tampoc he dit que s'hagués d'esborrar la fesomia característica del poble català, com no he fet cap insinuació sobre si havia de sacrificar-se l'originalitat individual ni la personalitat ètnica en l'altar d'un europeisme de convenció i de ropatge. Alguns, davant de les meves teories, han adoptat una actitud com la d'un manresà de l'any vuit: no han volgut pendre en compte lo que he dit sempre.

desde que he començat a escriure, això es, que jo no preconiso la desaparició de lo fonamentalment català, sinó que crec inevitable, si Catalunya vol esdevenir alguna cosa interessant, que l'inteecte seu s'intensifiqui, s'aixampli i s'universalisi.

Per altra part, quan jo critico'l metode tenia, es a dir, l'aplicació de les ciències naturals o d'observació a l'estudi dels fenomens psíquics, no desconec pas l'influència del món físic sobre'l món moral, com tampoc l'influència del clima sobre les costums, i molt menys l'influència de l'ambient cosmic i social sobre l'obra de l'escriptor i de l'artista. He d'insistir sobre la meua crítica del metode den Taine, perquè crec que es necessari fer el triatge que jo recomano. Ho considero tant essencialment util per a les novelles generacions catalanes perquè s'estava formant a Catalunya una especie de filosofia oficial basada sobre les doctrines den Taine, de les quals se serveixen molts per a establir, igual que per tot arreu, una nova forma de conservatisme científic. Conscientment o inconscientment per part d'alguns adeptes d'aquella filosofia, s'estava constituint a Catalunya, en certes esferes, una nova *Suma*, que no qualificaré de teologica, sinó de filosofica, la qual havia de tenir, per a les capes socials que accepten sense examen les idees fetes, la mateixa autoritat de que fruía en els temps vells la *Suma Teologica* de Sant Tomas. Aquesta tendència es molt perillosa per a l'inteecte de la Catalunya nova, i he cregut el meu dever donar un crit d'alarma, puix si les intel·ligències joves se deixessin seduir per l'armatoste critic den Taine podrien ser menades com bèns vers l'esperit predominantment conservador que es el sustentacul del castell de cartes construït per l'imaginació del gran escriptor francès. Alguns m'han dit que jo demostrava poc; que per a justificar els pensaments que jo exposava hauria hagut de donar proves explicites. Jo'ls responc: que Taine no aporta ab el seu metode la clau de la realització de l'obra del geni, està plenament provat en la meua disertació. Com més s'estudia la psicologia dels pobles i com més se penetra en l'obra del geni, més se veu que, quant més alt està aquest, major es l'allunyament seu del fons del medi social al qual pertany. Se diria que, a mida que l'esperit d'excepció s'eleva de la societat en que viu, i quant més s'enlaira en la visió de l'univers, més s'esvaeix el contacte de la seva personalitat ab la sava social. Repeteixo que no predico l'abstracció sistemática en la creació artística i literaria, sinó la llibertat íntegra de l'esperit per a pendre elements per tot allà on siguin; i, per lo tant, la meua defensa de l'individualisme va aparellada ab la del contemporanisme. Però contra lo que jo protesto ab la més fonda convicció es contra la creencia arre-

lada a Catalunya de que lo tipic i caracteristic es l'element essencial per a constituir una literatura com expressió d'una individualitat o d'una colectivitat. Tampoc estic conforme ab el prejudici, al que ha contribuït poderosament l'estetica teniana, de veure en la literatura principalment la manifestació patriótica d'una nacionalitat, puix així com crec que no tenim d'oblidar l'ambient en que vivim, no hem de renunciar al dret de servir-nos de la nostra intuïció i de la nostra imaginació, encara que topin ab aquell ambient. Precisament per a afirmar la meua hostilitat an aquell mur que vol fer-se a l'esperit individual de l'home modern català, — independentment de si es europeu o no, — mur que consisteix en juntar lo caracteristic de la terra ab lo essencialment tradicional, jo afirmo'l meu punt de vista universalista, no cosmopolita, que no es igual, i anti-tradicionalista, perquè crec que, en tant que homes moders i catalans, posehim el dret de rompre aquesta tradició que la rutina vol imposar-nos.

An aquesta protesta meua, que es més positiva que l'utopia del passat, junto'l més profon excepticisme davant l'interpretació de la tradició i de la manera arbitraria de construir tradicions dels pobles, i sobre tot del nostre. Si 'ls catalans d'ara, que, tot creient-se homes positius, conreen una política de Jocs Florals, vegessin el valor que'l present té en la llei de l'evolució, compendrien que'l problema de les nacionalitats no es tot el problema de la vida, i potser alguns arribarien a fer-se carrec de com se construeix una nació i de que hi ha fins a cert punt una oposició latent entre molts dels principis sustentats per un gran nombre de catalanistes sentimentals i els interessos superiors de la civilització. Tradició i nacionalitat són els dos fets que més preocupen an els catalans d'ara. Davant d'aquesta preocupació general, la missió nostra, es a dir, la dels que no som creients dogmatics, es establir la separació necessaria, d'un costat, entre'l tradicionalisme i el nacionalisme, i, d'un altre costat, entre'l nacionalisme i eixa força indesxifrable que està per sobre d'ell, això es, la força d'una civilització. Alguns que s'han ocupat de les meves teories han dit que les idees generals no tenien cap valor si no s'encarnaven en una nacionalitat, i molts no veuen altra forma d'esperit modern que'l que porta una etiqueta, francesa, inglesa o alemanya. Ja parlaré més tard de la lliure importació de les formes de vida i de civilització; però de primer tinc de parlar de la mania de molts catalans massa autoctons que creuen que l'afirmació d'una voluntat nacional es inseparable de la conservació de la tradició.

Si jo fos un home a qui agradés espatarrar a les víctimes

de l'esperit de moltó, o esperit gregari, com se diu ara, que tant domina a la nostra terra, hauria pogut portar, de les meves missions obligatòries o voluntàries a l'Extranger, un llibre voluminós i indigest, de mil pàgines, en el que m'hauria proposat demostrar com la tradició catalana ha sigut ben diferent de com l'han descrita molts dels escriptors tradicionals provistos de prejudicis. Probablement ningú hauria llegit aquell llibre, perquè la vida va tant depressa que no hi ha gaire temps per a malgastar-lo llegint llibres massa grossos; però al veure'l ple de textos presos en les biblioteques de París i de Londres, i atapat d'erudició de primera, segona i tercera mà, i ab motiu del prestigi que dona la quantitat de lletra impresa, se m'hauria concedit el títol de savi. Perquè suposo que heu notat que els llibres grossos que ningú llegeix són els que fan les grans reputacions, mentres que els llibres petits, més accessibles, les destrueixen. Segons el criteri que sustenta l'escriptor o pensador, la tradició apareix d'una manera o altra. Per això demano si un home de verdader esperit crític pot creure en l'Historia.

Ja sabeu que el concepte que d'ella tenien els pobles antics era que havia de contar les gestes dels grans homes, responent a la concepció guerrera de l'existència. Desde Herodot fins a Victor Balaguer (i faig aquesta associació per a afalagar an en Victor Balaguer (i faig aquesta associació per a afalagar el nostre sentiment patriòtic), l'Historia fou construïda sobre la llegenda. Essent aquesta una barreja de veritats i mentides, els pobles s'han transmès un teixit de rondalles hiperbòliques per a satisfer llur apetit estètic. Així mateix la revelació de les religions era el producte de la superposició de llegendes donant lloc al mite diví encarnant una força, un poder creador, una autoritat, una moral, una justícia transcendent. S'han necessitat molts segles per arribar a descobrir que l'origen de l'home no té res de sobrenatural, i que l'única comunicació verdadera que l'home posseeix ab el moll de les coses es la seva set d'infinit i d'eternitat. Aquest prurit, que sembla indestructible, ha sigut la base de la dominació espiritual exercida pels apostols de les Revelacions, pels creadors de dogmes, pels fundadors d'iglesies. Ab la crítica del segle XVIII se comença a fer un xic de llum sobre els orígens de les religions i sobre la mentida com a base de l'Historia. Els historiadors del segle XIX digueren que an el concepte guerrer i aristocràtic de l'Historia havia de succehir l'Historia dels pobles, l'estudi de les col·lectivitats. El criteri democràtic triomfava en la reconstitució de la vida de les generacions desaparegudes. Però en Taine, que no era democrata i que sentia fonda inclinació vers el casticisme anglès, digué: «La verdadera psicología d'un poble es

l'Historia del seu pensament en forma literaria, poetica i filosofica». Ja he dit que el seu metode era insuficient, sinó fals, per a donar tal explicació quan se tracta de fer sentir i comprendre l'obra del geni. El seu criteri es una conseqüència de l'apriorisme de que existeix una ànima col·lectiva. El procediment representava, en efecte, un gran progrés, si fos cert que's poden aplicar les ciències d'observació a l'estudi de les manifestacions artístiques i literaries de l'esperit humà; però així com me trobo més proxima an el Taine agnòstic, spinozista i subtil psicòleg que resplendeix en el seu llibre de polemica sobre *Els filosofes classics a França* i en la seva obra magistral *De l'Intel·ligència*, he de fer ressaltar el buid del seu metode quan l'aplica a l'Historia i a la política, principalment en els seus *Orígens de la França contemporània*. El seu procediment es encertat quan se tracta d'estudiar el jo individual, però s'en serveix d'una manera factícia quan vol presentar el com d'una ànima col·lectiva.

Jo crec que existeix una personalitat individual estètica i una consciència moral anclada en el jo, però no crec que existeixi una consciència moral col·lectiva. Aquestes denominacions d'ànima social, consciència moral de la societat, de geni d'una raça, són tant vagues i imprecises que formen part de les tel·laranyes nebuloses que tots tenim en el cervell. Vivim en una epoca en que'l prestigi dels mots pesa d'una manera tant fonda sobre els nostres sentiments i idees, que a la més petita suggestió prenen el siti de les verdaderes emocions sentimentals i intel·lectives. Per això una de les principals missions de l'home modern es rascar el rovell de les paraules, savonejar-les, redimir-les de sentiments estrangers degut als usos rutinaris i formes de pensar d'epoques mortes. Les influències ancestrals motivades per l'heretatge d'una llengua formada en els temps d'animisme són entre les més difícils de destruir, i per això ens trobem que en els països endarrerits com els nostres el prestigi dels mots ha substituït el prestigi de les coses.

Vivint l'Intel·ligència dels països assolats, entre la xarxa d'un sistema tancat, unilateral i absolut, tothom s'ha fet l'il·lusió de que la missió historica del catolicisme de voler arribar a l'unitat de la consciència s'havia portat a terme. Però sota la calma aparenta d'aquest oceà moral encalmat passen corrents tempestuoses. Doncs la tasca de les noves generacions es fer remontar a la superfície aquesta agitació submarina.

Jo demano, doncs, ¿com podem creure en l'unitat de consciència, a la que va consagrar-se l'energia iberica durant tants segles, si nosaltres, homes moderns, no podem acceptar tant sols l'unitat del jo, l'unitat de la nostra personalitat? Un dels

fruits principals del positivisme i evolucionisme de la nostra epoca es la destrucció del concepte vell de l'estructura compacta de la personalitat interior i de que cada ànima estava dividida en caixonets d'herbolari, aon s'hi guardava en l'un l'enteniment, en l'altre la memoria, i en l'altre la voluntat.

Doncs si'l concepte de l'existència humana ha variat tant radicalment, ¿per què hem d'acceptar sense crítica ls dogmatismes heredats que són fills d'una visió de la vida que abans era tinguda per verdadera i que ara es ja per molts inadmissible? Així mateix, si'l fenomen curiós de la lenta però incessant transformació del nostre jo individual, coexistint ab una consciència moral purament subjectiva, per lo tant sotmesa a fluctuacions, se produeix paralelment al fet de que una societat es un conjunt d'egoismes, de voluntats de viure, d'instints, sense arribar mai a integrar-se total i espontaniament, no us-e sembla que aquesta impenetrabilitat, de la que s'ha adonat l'home modern, ens-e serveix pera afirmar que les valoracions individuals i socials antigues han trontollat per tot arreu i han canviat d'axe central?

En les epoques de fè's predicava que l'objecte de la vida era sentir una compenetració de totes les intel·ligències lligades pel dogma, portant a terme l'unitat de consciència. Doncs l'individualisme modern està destruint aquella camisa de força. Conseqüentment, si l'afirmació més categorica del pensament de la nostra epoca es que cada individu es un termometre de la vida universal, ¿com podem acceptar el colectivisme mistic que l'absolutisme catolic ha introduït en les consciències dels pobles llatins? Cada home es una espectació del món i cada intuïció ha de seguir una trajectoria d'acord ab la llei fatal del ser que ha creat aquella intuïció.

Afirmats els drets imprescriptibles de l'home modern, ¿ha de tenir un valor absolut una tradició religiosa quan s'han romput els lligams dogmatics, una tradició jurídica quan ha nascut i s'ha sentit una concepció més humana del dret, una tradició política quan s'ha vist el funcionament armonic de noves institucions lliures i complexes, i una tradició filosofica quan s'ha anat a cercar la veritat, o les seves apariències, per tot arreu on sen produeixen?

I si un sent excepticisme davant les fonts de que s'ha servit l'Historia pera ensenyar-nos una determinada tradició, ¿com pot admetre l'autoritat d'aquesta quan resulta solament l'imposició d'un organisme sense vitalitat, o l'interpretació arbitraria d'un esperit tancat i sectari, o el constrenyiment creat per l'ignorancia de les multituds?

Perquè si les masses ofereixen sempre'l mur més poderós

a l'avenc fundat sobre l'independència intel·lectual, per aixó crec que'l paper eminent i substanciós en l'evolució dels pobles no'l fa la massa, esclava forçosament de la llei de l'imitació, sinó la minoria, que sab resistir l'esperit gregari i l'imposició de la colectivitat. Revenint al punt de sortida, repeteixo que no nego la tradició en quant se manifesta en formes més o menys viventes en les costums o en la vida tota, però no crec que hi hagi ningú que tingui'l dret d'arrogar-se la seva representació pera coartar les espontaneïtats de la força vital del present.

I respecte an els deixebles d'en Taine que donen tanta importancia an el medi pera explicar l'expressió de l'esperit o el fet politic i social, i an aquells que, sentint l'encís poetic que té l'etern retorn de les coses, ens diuen que'l moll de l'obra estetica ha d'esser la manifestació quinta-essenciada de l'ànima del poble entremig del qual ella s'ha produïda, jo'ls pregunto, i el medi ambient qui'l crea? Si anessim a mirar bé, trobariem que la colectivitat no crea re en el domini intel·lectual, com no's pot acceptar el cooperativisme pera fer un art, una filosofia, una literatura. El medi, que sembla la manifestació d'una colectivitat, es producte de l'home d'excepció, que ha senyalat una nova via, que ha introduït una nova llei i que ha inventat un nou usatge. La voluntat colectiva no's manifesta apenes sinó baix la sugestió exercida per un home en el qual els grupus socials troben un símbol, una síntesi, un resum, més o menys verdader, de la societat d'alentorn. Tenim naturalment d'admetre'l principi de l'herencia social manifestada en la llengua, en el tresor de coneixences adquirides i en l'acumulació de riqueses materials; però les formes de llur transmissió tenen de subjectar-se a les necessitats dels temps.

No obstant, no crec que pugui haver-hi una llei inflexible pera la formació del caracter nacional, el qual se modifica a mida que fan sentir-se les martellades de la minoria reformatriu sobre la colectivitat estancada i conservadora.

Repeteixo que davant de l'enigma de la formació i del devenir del caracter nacional, jo considero que aquest no'ns interessa sinó en quant es la corrent electrica que fa expandir una civilització.

El metode de Taine es insuficient pera explicar-nos el com de l'evolució nacional, perquè no's pot fer la psicologia de lo que es principalment una força fisica. Pobles i races porten en ells mateixos, com tots els individus, una base d'energia que, ben o mal conduïda, mena a l'expansió o an aquest sentiment corrosiu de l'heroisme de l'acció inutil pel goig de l'acció mateixa. Ens perdem quan volem esbrinar orogens de forces

socials: la cosa més important a constatar es que hi ha dugues manifestacions ben clares i definides d'aquelles forces: la dels pobles del Nord, de voluntat seguida, agermanada ab la crítica, i la dels pobles del Mig-dia, de sava oriental, d'impulsió acompanyada de fè. Pera mi aquesta divergència, produint la lluita en la que nosaltres quedem ab el paper de tributaris, es molt més important que'l problema de les nacionalitats. La delimitació dels remats humans es cosa estreta davant de les fites que s'oposen a les lluites de la civilització. En aquest respecte, el nacionalisme sentimental es una força d'inercia davant del principi vivificador del moviment representat per l'impuls que guia a una civilització major d'edat. Per això sols queden en la llista del patrimoni espiritual de l'humanitat les nacionalitats que han sigut instruments de civilització, perquè l'humanitat les recorda quan ha rebut d'elles quelcom de valor etern i universal. Tot quant un poble dóna a l'humanitat es quelcom de lo que sovint pot estar orgullós; lo que ell guarda en el sagrari de la tradició, però com a tradició immutable, es quelcom que de vegades no més satisfà la seva vanitat. Si la França actual renunciés a esser una de les nacions directores del món pensant, no'ns interessaria com fins ara; si'l nacionalisme catòlic i tradicionalista hi triomfés, França esdevindria un eco de Roma, i aleshores els millors aspectes de l'Intellectualitat i de la vida franceses perderien tot encís pera nosaltres.

Jo trobo extrany que un dels escriptors més vibrants i influenciables de la Catalunya actual, en Maragall, en l'ocasió presenta, s'hagi expressat imbuït d'un autoctonisme digne d'Indibil i Mandoni, i hagi pogut creure i afirmar que si la nostra epoca ha rendit an en Tolstoi, a l'Ibsen, an en Wagner, un homenatge esclatant, fou degut a l'etiqueta ètnica que ells portaven, i que la curiositat anava a cercar en el primer la representació de l'ànima russa, en el segon la de l'ànima noruega, i en el tercer la de l'ànima alemanya. Jo crec que tots els homes moderns trobaven en les noveles tolstoianes la presentació de crisis de consciència, de passions ben estudiades, que han d'interessar fonament a tots; que en l'Ibsen, més que lo anecdòtic, hi veiem al que sabia cristallisar la lluita de l'individu contra l'opressió de l'ambient social; i que an en Wagner hi trobavem el colós que se servia de la llegenda escandinava, de la tragedia grega, del drama shakespearia, de totes les formes del romanticisme occidental, del sediment d'angoixa pera'l més enllà que'ns ha llegat el cristianisme, resultant que l'esperit alemany es un pretext, puix l'ambició den Wagner era adreçar-se a tots els homes i a totes les races. Jo confesso que quan llegeixo a Shakespeare'm sento tant lluny del poble

inglès, que se'm figura la seva obra como el pòsit que ha fet tota l'humanitat en les seves interminables emigracions ideals.

Precisament quan jo he criticat l'ausència de lo humà en la literatura catalana del primer període del renaixement no'm referia a la falta d'europèisme, puix s'ha d'explicar encara aquest concepte, sinó a l'ausència de caràcters de tremp que s'aguantessin tot sols a l'anar pel món. Jo hauria volgut que aquells que, segons alguns creuen, cercaven sava historica pera la reconquesta de la nacionalitat perduda, haguessin sabut triar entre l'humanitat catalana i la no catalana del seu temps, pera que nosaltres haguessim fruit més de la seva herència al trobar que la seva imaginació havia sigut tant creadora com la Naturalesa. Al parlar de l'humanitat que ha d'exigir-se a les lletres catalanes modernes, no'm fixo en determinat estat civil: pera mi totes les naturaleses tenen dret a la ciutadania literaria, totes les classes socials hi tenen cabuda, desde'l trinxeraire fins al producte de sang blava, tant el senyor que viu pera les corbates que porta, com la pastoreta ploranera (mentres no sigui un clixé), com el sardanista que posa la seva felicitat en els seus peus. L'única veritat que deurà quedar de la teologia cristiana es la de que, en essència, totes les ànimes són iguals; sols cambien en força. Doncs lo que hem de demanar es que'ls nostres escriptors cerquin sers en la personalitat dels quals hi hagin arrels fondes i extenses. Un dels principals defectes de la nostra literatura es l'haver caigut en la trivialitat i en l'exaltació de pobres d'esperit i de tota mena de saldos d'humanitat deixats de compte.

L'història dels cinquanta anys passats prova que les primeres generacions catalanistes no pensaven pas en la resurrecció de la nacionalitat, sinó que acceptaven l'etiqueta de regionalitat pera la literatura catalana, que es com donar-li una categoria de literatura de sucursal. Solament a *L'Arenç*, per allí l'any 1892, mentres molts dels que ara són ja gent madura, pastoraven en els llims del patriotisme espanyolista, els meus amics Casas, Massó, Cortada, Fabra i jo començàrem a parlar de reconstitució nacional i a formular un credo nacionalista concomitant d'una secessió intel·lectual respecte de l'esperit espanyol castellà. Molts dels capitosts continuaren fent literatura castellana traduïda al català, de manera que costa molt trobar en el treball de les lletres catalanes desde 1849 una diferenciació espiritual enfront de l'herència classica de la literatura castellana. Se'm dirà que l'ànima catalana no s'havia trobat encara. Però an aquells que m'acusen de fer acte de negació de la renaixença catalana, se'ls donaria molta

feina si se'ls demanés el blasó que les anteriors generacions puguin ostentar pera evidenciar que hi ha hagut una literatura renaixenta ab caracters ben propis i ben diferenciats i sense ser tributaria de la literatura romantica dels pobles de la llengua castellana. Per això soc conseqüent quan em lamento de l'ausència de vides fondes i peculiars de la terra catalana, i quan m'estic de demanar que fem la refonta d'heroes castellans, es a dir, que'ls nous creadors reproduixin tipus cervantescos i calderonians. L'ultima experiencia, el viatge de l'Unamuno, demostra que'l litoral mediterrani ja'n té prou de la celebre *razón de la sinrazón* ab que'ns han estat amohinant tres sigles de culteranisme. Del nostre costat, tampoc crec convenient que nosaltres els donem an els castellans nous Mossèn Borra i nous Rectors de Vallfogona, puix apenes si'ls servirien pera fer-ne personatges de teatre de *género chico*. Si bé es dificil rompre les genealogies literaries, jo demano que'ns en separem tant com puguem, a fi de trobar en la cava de les nostres passions els materials vius pera fer tipus nous que, tot i sent catalans, puix reflexen un moment de la vida catalana, siguin ben humans, fins a interessar a tots els homes; perquè al mateix temps que a fóra's veurà la nostra intensitat emotiva, se comprendrà que en la Catalunya moderna germinen totes les inquietuts de les societats en crisis de transformació.

I, si no's fes així, jo no veig quins puntals pot donar la literatura a la reconstrucció de la nacionalitat, ja que'l culte al patrimoni hereditat no es suficient pera fer vibrar a tots els catalans que tenen necessitats espirituals. I així com en la meua conferencia anterior jo començava per dir que lo que jo volia era esbrinar el nucli ideal que pogués haver-hi en l'esperit nacionalista fóra de tota etiqueta politica, ara'm fixo en el nucli psiquic del català actual com a base de la reconquesta de la nacionalitat. Existint inevitablement una selecció latent entre totes les produccions intelctuals, si per cas l'ànima catalana es fluixa i massa femenina en el domini espiritual pera donar naixença a una literatura mascle, ja veureu com lo que ella dongui anirà apilotant-se en el sostre-mort de les falses glories patriotiques, com eixos mobles vells desllorigats que surten quan s'ha de nodrir un foc de Sant Joan. I si bé en l'evolució d'un poble l'intuició dels sers excepcionals té més valor que la voluntat conscient de classes, partits i multituds rutinaries, tinc la convicció de que'l nostre dever es propulsar la reforma de l'intellecte català pera induir-lo a que abandoni'l culte de lo petit, de lo exclusivament pintoresc i de lo circumstancial. Pera mi l'ànima catalana's troba en un carreró sense sortida que l'impideix de posar-se en condicions d'espec-

tar lluirement la vida i al mateix temps reconquerir una nacionalitat diferenciada, ab patrimoni de civilisació. La nostra situació, la situació de Catalunya, espiritual i socialment parlant, està entre dos llustros: es la d'una rata penada, que no més pot sortir a entrada de fosc. Quan entràrem en el sistema de la trajectoria iberica varem ser condemnats a esdevenir satelits, a personatges muts. Desde que Fra Vicens Ferrer va començar a predicar que's necessitava un sol pastor i un sol remat, fins que s'extingí la llegenda de l'ultima pesseta i l'ultima gota de sang, els catalans degueren pensar-se que l'unitat iberica crearia una civilisació. Els temps següents demostraren que Espanya era capaç de portar a terme una acció en el món, una epopeia ab grandesa, però no una civilisació. El poble espanyol ha sigut impotent pera crear-la, una civilisació. Lo que ha fet més mal an els catalans no ha sigut l'escamoteig de la seva nacionalitat, sinó que, en cambi d'aquesta, el poble castellà no'ns ha pogut donar una civilisació. Però, com podia donar-nos-la, si ell no ha pogut crear-la pera ell mateix.

Quasi tenim de perdonar-li aquesta fallida, perquè la nostra tristor i anyorança provenen de la seva impotencia. Mireu, sinó, eixos pobles del Sud-America, quals nuclis principals s'estan tonificant ab sang italiana, anglo-saxona, francesa i alemanya, de totes parts, menys ab sang iberica. No havent pogut donar-nos una civilisació, els catalans han estat privats durant quatre sigles d'un instrument de cultura, havent succehit el barroquisme de que, disposant de dues llengües, els nostres avis no han pogut servir-se bé de cap. ¿Voleu una inferioritat més gran pera un poble que no poder apendre a pensar mitjançant el coneixement d'una llengua savia, sigui nativa, sigui importada? Això es lo que'ns ha donat un estigma de subjecció dintre'l nucli iberic. Catalunya se sentia posticament juntada a la sort dels altres pobles peninsulars; ho suportava rondinant i ab mals modos; però quan els germans xacrosos eren victimas d'una incivilisació, ella'ls acompanyava en el sentiment. I ara lo més positiu de la lluita de Catalunya contra la pressió de l'Iberia no es la resurrecció del nacionalisme català, sinó l'oposició franca que jo preveig entre l'inercia espanyola i les inquietuts catalanes pera pendre una civilisació que ocupi'l lloc que l'incivilisació espanyola ha deixat vacant. I com que aquest treball no'ns el podem fer nosaltres tots sols, el nostre unic recurs es cercar-lo en el Nord. Tres llars creadores de força intelctual ens ofereixen França, Inglaterra i Alemanya.

Eixa es la sintesi del problema espanyol. Precisament la

decadència nostra ve de que'ls espanyols han remugat, intel·lectualment, l'impenetrabilitat que representa'l suïcidi col·lectiu de Numància.

De manera, que quan els catalans d'ara se subleven quan algú'ls ataca la tradició, — una tradició que en part es el resultat de múltiples herències i adquisicions, i en part de construcció arbitrària, — no estan fent ni més ni menys que un iberic de Sagunt.

El particularisme d'isart que'ls catalans nodreixen es una condició de caràcter essencialment iberica. Jo compendria l'amor a la tradició quan aquesta, al ser restituida, tingués força i substància que li permetés posar-se enfront de lo gran i bo que'ns poden ensenyar països moderns ab patrimoni civilisador. La restauració del passat ens deixaria en un lloc d'inferioritat manifesta per mor de la lluita fatal a que tots els organismes vivents estan subjectes.

Si nosaltres ens tanquessim, no podríem fer-la una civilització, perquè pertanyem a un nucli ètnic que no's distingeix pas per la seva força creadora. Per tot arreu no se sent parlar més que de restaurar, i lo que Catalunya i Espanya necessiten es importar i reconstruir. Un dels fenòmens més curiosos que ofereixen la mentalitat catalana i ensems l'espanyola es que, mercè a haver cercat l'unitat de consciència de que parlava fa poc, la naturalesa iberica dóna una monotonia an els individus que es desoladora. El catolicisme ha mort la llibertat de l'esperit, de manera que l'iniciativa intel·lectual no existeix en la nostra península. La seva evolució ètica i intel·lectual s'ha fet en forma regressiva, en hostilitat i oposició a l'evolució general d'Europa. El devenir dels pobles iberics els ha portat a la formació de la societat sobre unes bases que s'aparten de les corrents que dominen en els pobles moderns. L'unitat de consciència, fent anorrear tota diferenciació de l'individualitat, ha establert una igualsació dels horitzons morals, fent que l'espanyol d'ara no pugui interessar a ningú, actualment. Això es lo que s'estigmatiza tant, qualificant-lo d'esperit gregari. En cambi, aquest poble, que anava assecant les fonts de la propria inspiració, ha establert economicament una diferenciació individual que ha mort l'associació, la cooperació, la confiança, i aquell sentiment d'isart ha fet impossible'l regim del credit tal com funciona en els països moderns; regim que es el torrent circuladori de la riquesa social. Les lleis sociològiques que presideixen la vida dels espanyols d'ara són diferents de les que s'observen en els països septentrionals. D'aquesta oposició Catalunya no n'està salvada. La corrent social en el centre i nord d'Europa es mantenir i accentuar la diferenciació

en els individus; diferenciació alimentada per la conquesta dels drets nous alcançant a tots els estaments; de l'altra part, es desenrotllar la tendència d'associació i col·laboració, portant a l'augment de benestar a totes les classes socials. Jo dig: si la Catalunya moderna no fa un esforç pera posar-se al diapassó de lo que crec esser l'eflorescència de la nostra epoca, es completament inútil la reconquesta d'una nacionalitat. Però'ls que creguin que la civilització està per sobre del nacionalisme, no podran estimar an aquest si comporta una regressió. L'oposició entre l'ideal català restauracionista i tot lo que es base de la vida moderna es tant latent que joestic convençut del fracàs de l'actual nacionalisme si, en lloc d'apoiar-se sobre el patriotisme sentimental, no procura enriquir-se de contingut. He de senyalar de passada que a mi, català que estimo moltes coses belles de Catalunya, lo que més m'interessa del nacionalisme es lo que conté d'anti-iberic, es a dir, allò que, baix l'inquieta i pertorbadora protesta catalana, veig com un eco llunyà de lo que han conquerit els països que han tingut una reforma i una revolució. Nosaltres no les podem fer. El principal aventatge que'ns ha de donar el venir darrera d'altres països mascles es el d'aprofitar les lliçons de les seves experiències. I les experiències dels països reformatos i reformators no poden ser més esclatants. El seu triomf es la més clara i demostrativa prova de la nostra impotència.

L'efecte terrible que fa l'Espanya actual enfront de la Europa es degut a la transformació de valoracions de que parlava fa poc: el resultat de la Reforma Luterana, de la Revolució Inglesa i de la Revolució Francesa es l'afirmació del valor individu en tant que dever, en tant que espectació del món, i, per altra part, el valor col·lectivitat en tot quant fa referència a la cooperació material. Perquè cada home reb de la societat, materialment s'entén, més de lo que ell li dóna. En els països endarrerits com el nostre, l'home es nul si no està apoiat sobre un valor material, i la societat ho es tot baix el punt de vista intel·lectual. Així, no hi ha llibertat d'individus ni llibertat de grupus. ¿Com podem creure en la voluntat nacional catalana si no més pot expressar-se a través d'un morrió? ¿Quin interès pot tenir la causa nacionalista pera un individu que no vulgui renunciar els drets de l'home i del ciutadà? ¿Quin es l'home de vida introspectiva que acceptarà limitacions a la llibertat de pensament i d'expressar les seves idees? ¿Aont es l'home modern a qui'l patriotisme'l farà callar quan se tracti de senyalar les verrugues del propi país? Si l'hipocresia imperant posa una fulla de parra a les consciències, ¿hem de creure que es suficient fer una política purament sen-

timental, que serviria solament pera oblidar les nafres de la vida catalana?

L'introducció del joc-floralisme en la política'm fa l'efecte de l'avestrús que, posant el bec sota l'ala, creu que s'ha salvat dels seus perseguïdors. Per tots els àmbits de Catalunya veig una forma pueril de catalanisme sentimental, sense cap contingut: això'm fa l'efecte de l'explosió de patriotisme que hi havia per tota la Península abans i durant les últims guerres ab America. Jo no veig cap demostració clara i patent d'una palíngenesia solida i efectiva de les forces internes de la nacionalitat; jo no veig enlloc l'associació d'iniciatives pera fer el verdader contingut d'una vida civil catalana, d'una tendència a posar-se al servei de l'educació i de l'engrandiment de la Catalunya en formació. Jo voldria veure com la voluntat i l'intel·ligència catalanes s'organisen pera la gran batalla dels temps nous, com es el problema de l'educació, sense la solució del qual serà petit tot lo que s'intenti. Jo voldria veure com els milers de cantadors enrogallats que tiren als Jocs Florals de totes les poblacions de Catalunya saben escapsar el seu amor propi i renunciar an aquella vanitat pueril i es posen a estudiar com cal la llengua catalana. Jo voldria veure com la pretesa aptitud dels catalans pera'ls negocis se manifesta en una forma que jo crec indispensable, això es, la creació d'una escola nacional d'economia política i social, pera que s'estudiés el moment en que s'haurà de començar a tirar a terra una tradició que un dia pot esdevenir funesta en molts punts: la tradició proteccionista. Ningú parla de la missió que les altes esferes de l'activitat catalana haurien de tenir d'estudiar fóra d'aquí'ls regims bancari i consular més perfectes, pera adaptar-los en lo possible a les necessitats de Catalunya. Jo no veig enlloc el plebiscit de voluntats catalanes pera donar un contingut an el catalanisme independent de l'acció política espanyola, tant enervant que acabarà per consecrar an els més optimistes i decidits.

Desde fa alguns anys els que senten horror vers l'història revolucionaria de França creuen que solament l'inoculació del virus anglo-saxó podria deslliurar l'Espanya. Jo me n'alegraria molt de l'anglofilia dels neofits catalanistes si vulguessin trasplantar aquí no sols el patrimoni intel·lectual que'ls inglesos posseeixen desde'ls temps de Locke, Newton, Hume i Mill, i el patrimoni polític que comença per la reforma religiosa i per l'*Habeas Corpus*, que permet dir a tot anglès que la seva casa es el seu castell; però aquests senyors, que protesten contra'l meu extrangerisme, s'enamoren de la filosofia den Krupp i de tots els procediments que baix la capa de l'anti-jacobinisme

tendeixen a mantenir l'ensopiment del nostre poble. L'hegemonia intel·lectual de França fa tanta por an els nostres proteccionistes en coses espirituals perquè en els moments actuals s'està fent en la nació francesa una transformació fonda en el terror social i religiós que marcarà la fita d'una epoca, cumul de fets eloqüents dels quals tots els països hauran d'apendre. La mateixa política inglesa d'ara es la conjunció de l'herència den Gladstone i de l'Stuart Mill que'ls nostres neo-anglofils se guardaran prou d'imitar, ab l'influència francesa innegable sobre'l pensament anglès contemporani. Això mateix demostra que es impossible defensar l'autoctonisme pera impulsar l'evolució d'un agrupament social; al contrari, s'han de fer incursions en els camps d'altri, no respectant cap frontera espiritual. Actualment se nota a Catalunya la supervivència de l'esperit greco-romà conjuntament ab l'atavisme germanic. Tot això es importat, i, no obstant, ho defensem tots com parts inseparables de la nostra manera d'esser. Potser es això lo que fa més la nostra originalitat en aquest costat de la Península. Al demanar jo que enriqueim el tronc català ab altres empelts, més grans i plens de sava, no defenso pas el cosmopolitisme superficial, de cinematograf, perquè jo, a escullir entre la cançoneria de la *Campaneta nin-ning* i l'*Esperanto*, me quedo sense cap. Jo considero indispensable pera l'avenç de Catalunya que'ls catalans deixin aquest *chauvinisme* que no resisteix el tancament de portes, que abandonin la forma política en que'ls capitostos fan una literatura de cabecilla en vaga, en lloc de procurar que surtin *leaders* en el sentit real i modern del mot. Nosaltres fem constantment una interversió de valors, lo qual demostra que som més iberics de lo que'ns creiem. L'esperit de tribu en lo que té de més endarrerit es una de tantes manifestacions de la vida catalana: per això's defensa'l sentit protectriu espiritual i materialment. El patriotisme generós que consisteix en preparar major felicitat pera les generacions que vindran, no pot ser sentit per un poble que conreua l'anyorança del passat, que quan canta plora, i que sempre sega metafòricament, es a dir, no sega res. Jo no veig l'afirmació de la personalitat catalana sinó accentuant la diferenciació dels individus, perquè si l'avenir ha de donar una repetició de lo que hem vist fins ara, no tindrà gaire interès. Patim de la mateixa uniformitat dels demés pobles espanyols. La diferenciació es la vida, l'unitat es la mort. L'esperit gregari del nostre poble recorda aquell conte de Schopenhauer, segons el qual el major plaer dels negres es reunir-se en gran nombre en un local petit pera fruit de la repetició de la mateixa cara. Alguns protesten de les nostres teories, perquè creient que

farien esdevenir a Catalunya una província espiritual de França, esborrarien la nostra fesomia peculiar, lo que prova que no tenen gaire confiança en la fortalesa nostra, puix tenen por de que s'esvairia al contacte de lo que vingüés de fóra. Jo penso diferentment: Catalunya's troba en una crisi de neurastenia iberica: pera curar-la s'han de destruir els murs que empetteixen el seu horitzó.

S'erren en absolut els que presumeixen castellanament d'arrogar-se la direcció política i social del desvetllament de Catalunya, si creuen que nosaltres hem de permetre que, en nom de la patria catalana, de la nació catalana, del nacionalisme català, se reduïxi la Reforma de Catalunya a un ideal purament administratiu, propi de gent que no vol ser molestada en les seves digestions. Quin dret tenen d'escamotejar tots els problemes que formiguen a Catalunya? Creuen que potser ignorant-los evitaran el llur plantejament?

Es molt comú llegir en les seves arengues, que fan l'efecte de cires d'ous batudes, que la qüestió religiosa es del domini purament individual i que no ha de tocar-se. Ah! En els temps antics els heretges demanaven que deixessin el problema de l'interpretació del món en el sagrari de la consciència individual, però no'ls ho concedien. I ara que'ls temps han canviat en sentit contrari an els perseguidors, demanen treva en nom dels principis que abans condemnaven. Doncs bé: nosaltres el volem plantejar aquest problema, i no pararem fins que s'hagi resolt. Així mateix, ara que tenen por davant de l'intervenció de l'Estat en les lluites sobre'l treball, tots se diuen liberals.

La duplicitat de l'educació confessional triomfant a Catalunya permet que molts acaparadors de l'amor del català an el seu país puguin establir malentesos i confusions.

Us parlen de nacionalisme autocton pera fer oblidar que, com Espanya està perdent la seva independència nacional política, no volen veure que'l particularisme d'isart que's conreua a Catalunya ha donat lloc a que un gran nombre d'empreses industrials catalanes anés a parar a mans d'entitats estrangeres. Joestic plenament convençut de que, a mida que totes les qüestions europees vagin repercutint a Catalunya, esdevindrà més difícil conservar el nostre país dintre les fites convencionals del tradicionalisme historic, que consistirien en fer de la nacionalitat catalana una nova insula Barataria, lo que resultaria una nota desafinada en el concert europeu.

Sols la mala fè, que es propria dels aspirants a caciquisme, pot fer dir que jo he defensat el cosmopolitisme. Aquest mot no ha figurat en la meua conferència anterior. El cosmopolitisme se troba facilment en els llocs de plaer, on totes les velles

aristocracies i els filisteus cerquen la manera de matar el temps, pera oblidar la buidor de la seva ànima. L'universalisme es el sentiment de les capes socials on viuen preocupacions fondes i intensament humanes, on comença a dibuixar-se una més ampla comprensió de l'organització del treball i de l'empleu de la vida. Aquest sentiment, a qual formació cooperen tots els països moderns, sense deixar els seus caracters propis, es la cristallisació d'una esperança que tot home superior té de que vindrà un dia en que tot home tindrà un valor positiu i no serà exclusivament un objecte adscrit a una gleba. Seria estupit voler predicar que'ls que vinguin ab una nova concepció de la vida social no tenen cabuda en el marc de la nova nacionalitat catalana. S'ha de reconèixer, emperò, que la lectura d'aquells discursos, que ja'ls han pronunciat dotzenes de vegades els quefes provincials dels partits espanyols, no deixen la porta oberta a cap solució: la seva acceptació comporta la perda de l'esperança. Aquesta sinceritat, aparellada ab gran miopia intel·lectual, prova que certs quefes del catalanisme representen un progrés sensible sobre'ls Masaniellos iberics, als quals aquells han pres per patró, que anuncien un milenari a data fixa an els infelïços analfabets. Però'ls que estem tant lluny dels uns com dels altres, tenim el dret de dir, podem afirmar que'ls il·letrats no's troben solament entre'ls picapedrers, sinó entre certes classes acomodades, que creuen que es ter Catalunya nova oblidant tots els problemes urgents que's presenten arreu, i sobre tot el de l'educació, que es el primordial pera la reconstrucció de la nostra terra.

Ens trobem en situació semblant a la dels déus en l'*Anell del Nibelung*, de Wagner. Wotan, que es la tradició, s'oposa a la revolta de Brunhilde, que pera nosaltres es una Catalunya. Siegfried es l'esperit de llibertat, de crítica, en un mot, l'esperit modern. Tot conspira contra ell: a Mimo, que simbolisa l'Iglesia, Siegfried el mata. Malgrat la mort de Siegfried, el seu esperit triomfa, puix el palau dels déus es destruït. Aquesta es l'esperança nostra.

Pera evitar aquesta sotragada, en Maragall, que s'ha sentit en l'ocasió presenta inspirat per la tradició de Catalunya, invita an el jovent discol i malcarat a que sen vagi més enllà de les fronteres, pera que ab les seves inquietuts i impaciencies no faci nosa a dintre casa. Jo aprovo aquest concell, però per diferent motiu, puix jo crec que pera la deslliurança de Catalunya es necessari que vinguin corrents intel·lectuals de fóra, tant si són els estrangers que ho facin com si són catalans repatriats, ab força i energia a prova de rebufades. Jo crec que, enlloc de l'autonomia universitaria, lo que convé es tancar

l'universitat actual i fer-ne una de nova, ab professors francesos, inglesos, alemanys, nord-americans i japonesos, sense perjudici de que la nostra joventut vagi a fer un tom pels paisos del Nord, pero millor que'ls Isidros catalanistes, que al cap de quinze dies d'estar a Londres ja volen organisar la classe obrera catalana com les Trade-Unions ingleses.

El mal humor de Wotan no farà més que encoratjar la revolta de la Walkiria catalana. Si Catalunya no tingués el coratge de sacrificar lo inutil de la tradició i fer una bugada completa de la mala herencia caciquista, an els companys de Siegfried que, havent treballat, sense repetir a cada moment que ells ho han fet tot pera la reforma intelectual i moral de la nostra terra, trobessin, per ironia de la sort, una nova patria catalana, una i intangible, construïda com una nova patria a la espanyola, no'ls quedaria altre remei, suportat ab orgull i resignació, que emigrar definitivament a terres estranyes, aon no hi ha l'ensopiment daurat, aont el món dona l'espectacle de viure sense caminadors i sense tiranies.

Preu: 15 centims
